

Eğitim Felsefesi

Kemal BAKIR

6. Baskı

Doç. Dr. Kemal BAKIR

EĞİTİM FELSEFESİ

ISBN 978-605-241-156-8

DOI 10.14527/9786052411568

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarına aittir.

© 2021, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. A.Ş.'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayinevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınev**idir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye’de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000’in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilmektedir.

1. Baskı: Ocak 2019, Ankara

6. Baskı: Nisan 2021, Ankara

Yayın-Proje: Şehriban Türüldür

Dizgi-Grafik Tasarım: Müge Çetin

Kapak Görseli: Joseph Wright of Derby “A Philosopher Lecturing on the Orrery”,
1766, Derby Museum and Art Gallery

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.

İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler - Ankara

Tel: (0312) 341 36 67

Yayıncı Sertifika No: 36306

Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay/ANKARA

Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51

Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

İnternet: www.pegem.net

E-ileti: pegem@pegem.net

WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

*Babaannem ve dedem
Ümmügülsüm ve Salih Bakır'ın anısına..*

Doç. Dr. Kemal BAKIR

Kemal Bakır, 1979'da Erzurum'un İspir ilçesi Kılıççı Köyü'nde dünyaya geldi. İlkokulu Pazaryolu'nda, ortaokul ve liseyi Erzurum'da tamamladı. 2001'de Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi'nden mezun oldu. 2001-2006 yılları arası Erzurum İl Milli Eğitim Müdürlüğü bünyesinde sınıf öğretmeni olarak görev yaptı. 2006-2014 yılları arasında Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Fakültesi'nde Araştırma Görevlisi olarak görev yaptı. Atatürk Üniversitesi Felsefe Bölümü'nden 2007'de yüksek lisans, 2012'de de doktora derecesini aldı. 2014'de Erzurum Teknik Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'ne öğretim üyesi olarak atandı. 2017'de Doçent unvanını aldı ve halen ETÜ Felsefe Bölümündeki görevini sürdürmektedir. Başlıca ilgi alanları ahlâk felsefesi -etik-, eğitim felsefesi, sosyal felsefe ve çağdaş Türk düşüncesi olup bu konularda çeşitli kitap içi bölüm, makale, tercüme ve bildirilerinin yanı sıra; *Demokratik Eğitim- John Dewey'in Eğitim Felsefesi Üzerine* (Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara, 2015, 4. Baskı), *Natüralist Eğitim: Jean-Jacques Rousseau'da Eğitimin Toplumsal ve Ahlâki Temelleri* (Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara, 2016), *Francis Hutcheson ve Ahlâk Duyusu Teorisi / Yüreğin Yasası* (Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2016), *Gen-Etik: İnsan Genom Projesi Üzerine Bir Etik Sorunlaştırma* (Hasan Türkez ile birlikte, Ertual Akademi Yayıncılık, Erzurum, 2018) başlıklı dört telif kitabı ve bir de kolektif sadeleştirme çalışması (Odette Laguerre, *Feminizm Âlem-i Nisvân*, Terc. Baha Tevfik, Sadeleştiren ve yayına hazırlayanlar. Kemal Bakır, Ali Utku, Çizgi Kitabevi, Konya, 2015) bulunmaktadır.

ORCID No: 0000-0002-9335-6422

ÖN SÖZ

Eğitim, insanın ve toplumun bugününü ve geleceğini planlamak ve iyileştirmek için üzerinde hassasiyetle durulması, etraflıca düşünülmesi gereken bir konudur. Eğitim üzerinde belirleyici olan ise insana, hayata, varlığa ve âleme ilişkin düşüncelerdir. Bu düşüncelerin sistematik yekûnu felsefedir. Bu bağlamda, eğitimin, felsefenin nesnesi olması veya felsefenin eğitimi konu edinmesiyle belirginleşen felsefe disiplini, eğitim felsefesidir.

Elinizdeki bu çalışma, eğitim felsefesinin önemini vurgulamak ve bu literatüre bir katkı sağlayabilmek ümidiyle hazırlanmıştır. Birinci bölümde, daha önceki farklı çalışmalarımızdan yaptığımız derlemelerle klasik eğitim felsefesinin ana çerçevesini çıkarmaya çalıştık. İkinci bölümde ise eğitime ve eğitim felsefesine farklı açılardan yaklaşan ve daha önce farklı yerlerde yayımlanmış bağımsız çalışmalarımızı gözden geçirip yeniden düzenleyerek bir bütünlük oluşturacak şekilde bir araya getirdik. Okuruna faydalı olması dileğiyle..

Bu çalışmanın hazırlanmasında ve bütün akademik çalışmalarım boyunca şahsıma ilgi ve desteğini esirgemeyen Prof. Dr. Ali Utku'ya, değerli dostum Doç. Dr. Zafer Yılmaz'a, kadim dostlarım Arif Kaplanođlu ve Kadir Yalçın'a; beni yetiştiren anneme ve babama; bana sabır ve itina gösteren eşim Sinem'e ve çocuklarım Zeynep ve Zehra'ya, bu çalışmanın yayım sürecindeki ilgi ve emeklerinden dolayı Pegem Akademi Yayıncılık çalışanlarına; doğrudan ya da dolaylı katkı sağlayan herkese teşekkür ederim.

Mart 2021, Erzurum

Kemal Bakır

ORCID No: 0000-0002-9335-6422

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....vii

1. BÖLÜM EĞİTİM FELSEFESİ

Felsefe ve Temel Alanları.....	1
Felsefe ve Eğitim.....	3
Eğitime Felsefi Yaklaşımlar.....	9
İdealizm.....	9
Realizm.....	10
Natüralizm.....	12
Pragmatizm.....	17
Varoluşçuluk.....	19
Eğitim Felsefesi Akımları.....	23
Daimicilik.....	23
Esasicilik.....	23
İlerlemecilik.....	24
Yeniden Kurmacılık.....	27
Eğitime Yeni Yaklaşımlar.....	29
Yapılandırmacılık.....	29

2. BÖLÜM

EĞİTİMDEN FELSEFEYE (MAKALELER)

Hayat, Eğitim, Bilgi ve Bilgelik	37
Eğitim Ortamlarında Doğrudan Doğruya Edinilen Maksatlı Yaşantılar ve Epistemolojik Temeli	37
Konfüçyüs Bilgelik ve Eğitim.....	45
Varoluş, Ahlâk ve Eğitim	55
Søren A. Kierkegaard'da Varoluşsal Bir Sorun Olarak Eğitim	55
Devlet, İdeoloji, Özgürlük ve Eğitim	70
Eğitim Üzerine Anarşist Bir Yaklaşım: William Godwin ve Ulusal Eğitimin Eleştirisi.....	70
Max Stirner: Hakikat, Anarşi ve Eğitim	83
Paul Goodman: Siyasette, Eğitimde/Gençlikte ve Hayatta Devrim	101
Çağdaş Türk Eğitim Düşüncesi	120
İsmail Bey Gaspıralı'nın Dil ve Eğitim Üzerine Düşünceleri	120
II. Meşrutiyet Döneminde Milli Seçkincilik ve Eğitim: Emrullah Efendi ve Tuba Ağacı Nazariyesi	135
Balkan Milliyetçiliğinin Türk Eğitim Düşüncesine Etkileri	151
Pragmatizmin Türkiye'ye Girişi ve Türk Eğitim Düşüncesine Etkileri	166
Kaynakça	179
Dizin	193

1. BÖLÜM

EGİTİM FELSEFESİ

FELSEFE VE TEMEL ALANLARI

Felsefe'nin pek çok tanımı olmakla birlikte, genel olarak, Yunanca "philo" (sevgi) ve "sophia" (bilgelik) kelimelerinin terkibi ile "philosophia" (φιλοσοφία) yani bilgelik sevgisi olarak yapılır. Felsefe, hikmeti/bilgeliği sevme ve ona yönelme, bilmeyi isteme ve bir hakikat arayışıdır. İnsan var oldukça devam edecek ve bir kesinliğe mahkûm olamayan bir arayıştır. "Felsefe yolda olmaktır."¹ Bu yol bilgelik yoludur. Filozof da bilgelğe yani hakikatin bilgisine ulaşmayı arzulayan ve bu yolda çabalayan, düşünen kişidir. Filozofların bu çabası, yürüttükleri entelektüel faaliyetler ve aralarındaki düşünce etkileşimleri ile bizzat kendilerinde gerçekleşir ve somut bir hal alır. Bir sistem endişesi gütmeyen bazı filozoflar düşüncelerini özdeyişler ya da denemelerle ifade edip bununla yetinmişlerdir. Fakat felsefe tarihi içerisinde pek çok filozof düşüncelerini tezler ve teoriler halinde sistemli bir şekilde ortaya koyarak temellendirme yoluna gitmiş ve her biri kendine özgü olan birer sistem kurmuştur.² Bir felsefe sistemi bilime ve yaşantıya dayanır ve buradan hareketle bir felsefi bilinç geliştirmeye ve böylece insanı, toplumu, dünyayı anlamlı bir bütünlük içerisinde kavramaya çalışır.³ Bundan dolayı sistem sahibi filozoflar, teorileri teorilerle, düşünceleri de düşüncelerle ilişkilendirerek felsefenin ilgi alanı içerisindeki bütün problemler arasında bilimsel bağlantılar kurmuşlardır. Böylece de felsefenin disiplinleri, alanları ortaya çıkmıştır.⁴ Felsefeyi ilk kez, mantık, fizik (metafizik ve doğa felsefesi) ve etik (ahlâk felsefesi) olarak üçe ayırmanın Antik Yunan filozoflarından stoa okulunun kurucusu Kıbrıslı Zenon olduğu iddia edilmek-

1 Karl Jaspers, *Felsefeye Giriş*, çev. Mehmet Akalın, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1981, s. 31-32.

2 Heinz Heimsoeth, *Felsefenin Temel Disiplinleri*, çev. Takiyyetin Mengüşoğlu, Doğu Batı Yayınları, Ankara, 2007, s. 29.

3 Murat Bahadır, "Eğitim ve Bilim Bağlamında Felsefi Bilincin İşlevi", *MSKU Eğitim Fakültesi Dergisi*, (Cilt 3 Sayı SI 2016), s. 79.

4 Heimsoeth, *age*, s. 29.

tedir.⁵ Fakat bu ayırım, Platon ve özellikle de Aristoteles'ten sonra sistematik bir yapıya kavuşmuş ve belirginleşmiştir.⁶ Felsefe, genel olarak teorik felsefe ve pratik felsefe olarak ikiye ayrılmaktadır. Fizik ve metafizik, varlığa ve dolayısıyla doğaya ve doğaüstüne ilişkin problemler üzerine yoğunlaştığından dolayı “doğa felsefesi” olarak nitelendirilirler. Bu alan üzerine disipline olan *varlık felsefesi* (ontoloji), varlığın bilgisini ele alan *bilgi felsefesi* (epistemoloji), bilginin yapısını biçimsel olarak inceleyen *mantık* ve bilginin bilimsel kesinliğini, bilimsel yöntemi ve kısaca bilimi kendisine konu edinen *bilim felsefesi* teorik felsefenin kapsamındadır. *Etik* yani ahlâk felsefesi ise Sokrates'in insani problemleri gündeme getirmesiyle birlikte başlayan “insan felsefesi” kapsamında temel bir felsefe disiplini olarak gelişme göstermiştir. Etik, felsefenin uygulamacı yönünü temsil etmesi ve diğer pratik disiplinlere kaynaklık etmesi bakımından felsefenin en temel pratik disiplinidir. Bu doğrultuda, kendine konu edindiği alanlara ilişkin teorilerin yanı sıra bunların uygulamasını yani pratiği ve pratikteki değerleri tartışan etik, estetik, siyaset felsefesi, hukuk felsefesi, din felsefesi, eğitim felsefesi gibi disiplinler pratik felsefe kapsamında ele alınır.

Felsefe, yukarıda adı geçen gerek teorik gerekse pratik disiplinlerin tümünü kapsayacak şekilde, varlık felsefesi, bilgi felsefesi, mantık ve değer felsefesi (aksiyoloji) olarak dört temel alana ayrılır. I. Varlık felsefesi, hem fiziksel hem de düşünsel her tür varlığın en temel özelliklerini soruşturan felsefi inceleme alanıdır. Adından da anlaşılacağı üzere, esas olarak varlığı ele alır ve “Varlık var mıdır? Varsa ne olarak vardır? Varlığın türleri nelerdir?” vb. soruları tartışır.⁷ II. Bilgi felsefesi, bilen-bilinen (süje-obje ya da özne-nesne) ilişkisinin doğurduğu bir problem alanı olarak, bilginin imkânı ve imkânsızlığını, bilginin kaynağını, araçlarını, sınırlarını, ölçütünü doğruluk ve anlamlılık problemi çerçevesinde mantık ilkeleri ile soruşturur. III. Mantık, doğru düşünme ve akıl yürütme ilkelerini inceler. IV. Değer felsefesi, olanla olması gereken ayırımını içeren ve daima olumlu ve olumsuz bir şey olarak görünen değer'i konu alır. Bu bağlamda ahlâk ve sanat felsefesi gibi pratik felsefe disiplinlerinin “iyi-kötü”, “güzel-çirkin” gibi kavram ve nitelemeleri ile doğrudan sıkı bir ilişki içerisindedir. Eğitimin felsefe ile ilişkisi de varlık, bilgi ve değer bağlamında ortaya çıkmaktadır.

5 Şadan Karadeniz, “Öndeyiş”, Marcus Aurelius, *Düşünceler*, çev. Şadan Karadeniz, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2009, s. 9.

6 Heimsoeth, *age*, s. 29-30.

7 Ahmet Arslan, *Felsefeye Giriş*, Adres Yayınları, Ankara, 2012, s. 130.

FELSEFE VE EĞİTİM

Eğitime zorunluluk derecesinde ihtiyaç duyan tek varlık insandır. Çünkü insan salt biyolojik bir varlık değil aynı zamanda “düşünebilen” toplumsal bir varlıktır. İnsandaki toplumsal eğilimler, ister doğuştan olsun isterse sonradan kazanılsın, daima pratiğe yani toplum yaşamına muhtaçtır. İnsan bu pratikte kendi potansiyelini işler hale koyar ki, bu da bilinçli bir çabayı, eğitimi gerekli kılar. Eğitim, toplumsallaşmanın en önemli araçlarından birisidir. Bu sebeple eğitim toplumsal bir kurum olarak yapılandırılmış ve onun amacını, içeriğini ve işleyişini belirlemek üzere eğitim bilimi tesis edilmiştir. Fakat yine de eğitim, bir bilim olmanın ötesinde insanı ve toplumu doğrudan ilgilendiren bir fenomen, bir insan etkinliğidir ve tam manasıyla anlaşılabilirliği, bilimsel bir incelemenin yanı sıra teoriden pratiğe bütün yönleri ve biçimleriyle felsefi açıdan irdelenmesine bağlıdır. Zaten eğitim felsefesi de bu görevi üstlenmiştir. Eğitim felsefesi, bilgi, bilim, varlık ve ahlâk felsefesi gibi bir felsefi disiplindir ve eğitim hakkındaki muhtemel bütün felsefi soruları sorar, bunları cevaplamaya çalışır. Bu çerçevede eğitim felsefesi, eğitimin doğasını, imkânını, amaçlarını, yöntemlerini, kapsamını ve içeriğini araştırarak onu bütün yönleriyle anlama ve açıklamayı amaçlar.⁸

Elbette başlangıçta sorgulanacak ilk husus eğitimin ne olduğu ve ne amaçla yapıldığı ya da yapılması gerektiğidir. Gerçi eğitimin, “bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme süreci”⁹ olduğunu ifade eden bu çok bilindik klasik tanımı meseleye ilişkin ciddi ipuçları vermektedir. Burada istendik davranışların mahiyeti, varılmak istenen nihai durumu yani eğitimin amacını ortaya koyarken bu davranışların kazandırılma biçimi de yöntem ve içeriğini ortaya koyar. Yani her halükarda eğitim istendik bir şeydir. Elbette eğitimin tek bir tanımdan hareketle irdelenmesi nesnel sonuçlar ortaya konabilmesi için yeterli değildir. Zaten düşünce tarihinde eğitime ilişkin pek çok farklı tanımın olması da buna delalet eder. Fakat en nihayetinde eğitimin, varılmak istenen noktaya ulaşmada bir araç olduğu, başka bir ifadeyle eğitimin bir değişme aracı olduğu hemen bütün tanımlarından çıkarsanabilir.¹⁰ Bu bağlamda, eğitim en dar anlamıyla “insanın bir varoluş halinden başka bir varoluş haline geçme süreci”, genel anlamı itibarıyla ise “insanın içinde yaşadığı toplum ve evrenin uyumlu bir üyesi olabilmesi için gerekli olan bilgi, beceri ve değerleri kazanabilme

8 A. Kadir Çüçen, *Felsefeye Giriş*, Asa Kitabevi, Bursa, 2001, s. 367-368.

9 Selahattin Ertürk, *Eğitimde Program Geliştirme*, Yelken Tepe Yayınları, Ankara, 1972, s. 12.

10 Kemal Bakır, *Natüralist Eğitim: Jean-Jacques Rousseau'da Eğitimin Toplumsal ve Ahlâki Temelleri*, Pegem Akademi Yayıncılık, Ankara, 2016, s. 1.

sürecidir.”¹¹ O halde eğitimi, ister davranış/eylem isterse tutum ve düşünce değişimi olarak tanımlansın, bireyin zihinsel ya da bedensel açılardan bir durumdan arzu edilir başka bir duruma geçişini amaçlayan süreç ya da süreçler bütünü olarak değerlendirmek mümkündür. Burada bahsi geçen birey, amaç/niyet, istem, davranış, zihin ve beden gibi kavramlar, eğitimin farklı yönleri olduğunu ve genel bir felsefi kavrayışla ele alınması gerektiğini ortaya koyar. Çünkü bu kavramlar ve ifade ettikleri olgular yalın değildir, mantıksal olarak rahatlıkla öncesine ve sonrasına eklenilebilecek hatta zorunlu olarak eklenildikleri farklı kavram ve olgular söz konusudur. Örneğin, birey, öncesine insanı, varlığı, varoluşu, doğayı ve daha ötesinde doğaüstünü, sonrasına ise toplumu, toplumsallığı ve bunlar üzerine inşa edilebilecek yurttaşlık, ahlâk, hukuk, devlet, siyaset vb. pek çok kavram ve olgunun eklenilebilmesini mümkün kılar. Eğitimin amaçladığı değişim ki bu zihinsel bağlamda ele alındığında öğrenmeyi, öğrenme, bilgi ile ilgili süreçleri, bilginin mahiyeti davranışı, davranış ise bireyi ve toplumu ilgilendiren yönüyle öncesinde iradeyi, tasarımı ve niyeti, sonrasında ise etki ve sonucu, en nihayetinde de yine ahlâkî bir değerlendirmeyi gerektirir. Geçmişten bugüne insanlar öyle ya da böyle daima toplumlar halinde yaşamışlar ve yaşamaya da devam etmektedirler. Bu da insanın toplumsal eğilimler taşıdığını ya da geliştirdiğini ve gelinen son nokta itibarıyla de toplumsal bir varlık olduğunu ortaya koyar. Bu husus tartışılabilir olmakla birlikte modern dünyanın kaçınılmaz bir gerekliliği gibi durmaktadır. Fakat toplum yaşamının getirdiği sınırlılıklar ve üstesinden gelmesi gereken ciddi problemler hiçbir zaman gündemden düşmemiştir. Bunlardan en önemlisi, diğer problemlerin de çözümüne kaynaklık edecek olan ahlâk ve ahlâklılık problemidir. Ahlâk, toplum yaşamına, ötekinin/ötekilerin varlığına binaen ortaya çıkan insan davranış ve ödevlerini belirlemeye çalışan normatif bir sistemdir.

Kuşkusuz ahlâk bu yönüyle kılıgsaldır, doğrudan eyleme dönüktür, insanın nasıl eyleyeceğini, eylemesi gerektiğini bildirir. İnsan eyleyebilmek için ya bilgiye ya da onu bu yola sokacak güdülere ihtiyaç duyar ve bilginin ve güdülerin mahiyeti eylemin karakterini belirler. Güdü, doğal ya da yapay süreçlerle ortaya çıkmakla birlikte çoğunlukla kendiliğindedir ve kaynağı insanın bizzat kendisidir. İnsanın güdüler üzerindeki tek lüksü akli devreye sokarak onları kontrol altına almak ya da gelişine bırakmaktır. Bilgi ise özel bir çabanın, öznenin amaçlı yöneliminin bir sonucudur. Eğitim, bir yandan güdülerin kontrol edilip edilmemesini düzenlerken diğer yandan da kaynağı ne şekilde ele alınırsa alınsın bilgiyi amaçlar ve bu yönüyle rasyonel bir etkinliktir. Eğitimde amaçlanan bilgi iki biçimde ele alınabilir.

11 Hüseyin Aydoğdu, “Eğitimde İdeolojik Arayışlar: ‘Tek Tıp İnsan’ ve ‘Denge’ Sorunsalı”, *Küreselleşme Sürecinde Eğitim Sorunlarının Felsefi Boyutu Bildiriler ve Tartışmalar*, Eğitim Bir-Sen Yayınları, Ankara, 2010, s. 501.

Birincisi, herhangi bir meslekte ya da alanda becerileri ve uzmanlaşmayı sağlayan *teknik bilgi*, ikincisi bir ödev varlığı olarak insanın kendine ve doğal ve toplumsal çevresine karşı sorumluluklarını hatırlatan *değer bilgisidir*.¹² Eğitime yüklenen, ya da ondan beklenen en temel işlev, bireylere bu iki tür bilgiyi kazandırmak ya da oluşturmalarını sağlamak ve bunlarla eylemeye yöneltmektir. Teknik bilgi, yalın haliyle toplum açısından sadece işini iyi yapmak ve bunu insanlar için yararlı kılmak bağlamında takdire değerdir fakat yine de herhangi bir ahlâki ilkeye dayanmaksızın çok fazla bir anlam taşımaz. Zira bazı otomatlar ve makineler insandan çok daha iyi bir şekilde işlerini yapmakta ve *teknik* bir problemle karşılaşmadıkları müddetçe işlerini asla aksatmamaktadırlar. Fakat takdire değer olan yine de makine değil, onu insanlara yararlı olması için tasarlayandır. Demek ki teknik bilgi, değer bilgisi olmaksızın yalın, boş ve anlamsızdır. Eğitim, toplumsal alanda en çok bu iki bilgi türünün ahenkli bir bütünlük içinde eyleme geçmesiyle anlam bulur. Böylece eğitim, hem teknik ilerleme hem de entelektüel gelişim bağlamında değişimi sağlarken aynı zamanda bu değişimin ahlâki bir biçimde gerçekleşmesini sağlar. Ahlâk ise hemen her zaman toplumu varsayar, çünkü toplumdan arı bir bireyin ahlâki sorumluluk alanı oldukça dardır.¹³

Bu bağlamda eğitim, salt yalın birey için değil bireyin içinde varolduğu doğa, toplum ve o toplumun değerleri ile hatta toplumu da aşan evrensel kavrayış ve değerler ile yakından ilişkilidir. Bu yönüyle eğitim, salt bir amaçtan ziyade belirlenmiş amaçlara ulaşmada bir araçtır. Bu noktada, hem ahlâkın hem de eğitimin ahlâkları bireyler yetiştirmek gibi görünür ortak bir amacı olduğu ifade edilebilse de bu ikisi arasında çok daha derin bir ilişki söz konusudur. Zira eğitim, kendi başına bir amaç değildir. Yani birey salt eğitilmiş olmak için eğitmekten ziyade ahlâki, dini ve siyasi bir tarzda kendisine aşkın amaçlar için eğitilir. Bu amaçlar doğrudan toplumsal bir nosyon taşıdığından dolayı, eğitim üzerinde en güçlü belirleyici etkiye sahip olan şey toplumsal değerlerdir. Değerlerin işlenmesi de eğitimin felsefede irdelenmesi işlevini yüklenen eğitim felsefesinin ilk etapta görünmeyen gizil işlevidir. Bu bağlamda eğitimin asıl amacını oluşturan şey farklı gerçeklik anlayışları ya da dünyaya ilişkin farklı tasarımlar değil onların ortaya koyduğu değerlerdir.¹⁴

Ahlâkın temel idesi ve üst düzeyde bir ideal, “değer” olarak “iyi” daima arzulanan bir şeydir. İyinin mahiyeti apayrı tartışma konusu olmakla birlikte yine de iyi nedir? ya da iyiliğin ölçütü ne olmalıdır? soruları hep cevaplanmayı ve çözümlenmeyi bekleyen birer problem olarak insanlığın karşısına çıkmıştır. Aynı zaman-

12 Ahmet Cevzici, *Eğitim Sözlüğü*, Say Yayınları, İstanbul, 2010, s. 165.

13 Bakır, *Natüralist Eğitim...*, s. 1-3.

14 Celal Türer, “Ahlaktan Eğitime: Yine Ahlak”, *Felsefe Dünyası*, (2014/2, Sayı: 60), s. 25.